

Förbud mot framläggande av produkter som avses i tobakslagen

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) meddelar med stöd av 6 § i tobakslagen (549/2016) anvisningar om förbud mot framläggande av produkter som avses i tobakslagen.

Lagstiftning

Enligt 1 § i tobakslagen är syftet med lagen att användningen av tobaksprodukter och andra nikotinhaltiga produkter som innehåller för människor giftiga ämnen och orsakar beroende ska upphöra.

I 71 § 1 mom. i tobakslagen sägs att tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor och deras varumärken inte får hållas synliga i detaljhandel med tobaksprodukter, tobakssurrogat, röktilbehör, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor. Förbudet mot framläggande gäller enligt 2 mom. emellertid inte sådana försäljningsställen med separat ingång som nästan enbart säljer i tobakslagen avsedda produkter, om produkterna och deras varumärken inte kan ses utanför försäljningsstället. Enligt 3 mom. gäller förbudet mot framläggande inte försäljning av produkter som omfattas av tobakslagen på fartyg i internationell sjöfart.

I 72 § i tobakslagen föreskrivs att en detaljförsäljare trots marknadsföringsförbudet enligt 68 § och förbudet mot framläggande enligt 71 § på begäran av köparen får visa honom eller henne en tryckt varukatalog med bilder på de produkter som säljs eller deras detaljhandelsförpackningar. På begäran av köparen får försäljaren också ge honom eller henne en tryckt förteckning med de nämnda produkterna och deras priser. Närmare bestämmelser om varukatalogens och förteckningens form, innehåll och utformning kan utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet. Enligt en övergångsbestämmelse i 120 § 8 mom. i tobakslagen tillämpas förbudet mot framläggande på andra produkter som avses i paragrafen än tobaksprodukter från och med den 1 januari 2017, om produkten inte är försedd med ett varumärke för en tobaksprodukt. Övergångsbestämmelsen gäller inte nikotinvätskor eller elektroniska cigaretter som är färdigt fyllda med nikotinvätska.

Huvudpunkterna i korthet

Förbudet mot framläggande gäller alla försäljningsställen där man idkar detaljhandel med tobaksprodukter, röktilbehör, tobakssurrogat, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor.

Produkterna och deras varumärken får emellertid hållas synliga på sådana försäljningsställen med separat ingång som nästan enbart

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

säljer i tobakslagen avsedda produkter, om produkterna och deras varumärken inte kan ses utanför försäljningsstället (s.k. specialaffär).

Förbudet mot framläggande gäller inte sådana röktilbehör och tobaksimitationer som inte är försedda med varumärken för tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor.

Över de produkter som finns till försäljning och som omfattas av förbudet mot framläggande kan man sammanställa

- en tryckt katalog som innehåller bilder av produkterna och/eller
- en tryckt förteckning som innehåller en enkel lista över produkterna.

Till skillnad från förteckningen får katalogen inte överlåtas till en kund så att han eller hon kan ta den med sig. Katalogen och förteckningen får inte ligga framme på försäljningsstället så att kunden själv kan ta dem och studera dem. Katalogen och förteckningen ska till sitt innehåll och sin utformning uppfylla kraven i social- och hälsovårdsministeriets förordning om detaljhandel med tobaksprodukter och motsvarande produkter (593/2016, nedan detaljhandelsförordningen).

Kunderna får i regel inte informeras om försäljningen av tobaksprodukter och nikotinvätskor på något annat sätt än genom att ett detaljhandelstillstånd enligt 47 § i tobakslagen och ett sådant anslag om försäljningsförbud enligt 53 § i tobakslagen som avses i 2 § i detaljhandelsförordningen hålls synligt för kunderna vid varje försäljningsdisk på försäljningsstället. På motsvarande sätt kan kunderna informeras om försäljningen av tobakssurrogat och elektroniska cigaretter genom att ett anslag om försäljningsförbud sätts upp vid varje försäljningsdisk så att kunderna lätt får syn på det.

Förbud mot framläggande

Tobaksprodukter, tobakssurrogat¹, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor och deras varumärken² får inte hållas synliga i detaljhandel med tobaksprodukter, tobakssurrogat, röktilbehör, tobaksimitationer³, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor. Förbudet mot framläggande gäller således alla försäljningsställen där man idkar detaljhandel med tobaksprodukter, röktilbehör, tobakssurrogat, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor.

¹ Med tobakssurrogat avses en produkt som till användningssättet motsvarar en tobaksprodukt, men som inte innehåller tobak. Tobakssurrogat är bland annat energisnus och nikotinfri vätska för förångning.

² Enligt 1 kap. 2 § i varumärkeslagen (7/1964) kan ett varumärke bestå av vilket tecken som helst som kan återges grafiskt och som kan särskilja varor som tillhandahålls i näringsverksamhet från varandra. Ett varumärke kan i synnerhet bestå av ord, inbegripet personnamn, figurer, bokstäver, siffror eller formen på en vara eller dess förpackning.

³ Med tobaksimitation avses en produkt som till formen har en nära likhet med en tobaksprodukt eller ett röktilbehör, men som inte innehåller tobak eller tobakssurrogat. Tobaksimitationer är bland annat sötsaker som påminner om tobaksprodukter.

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

Med framläggande avses att avsiktligt ha tobaksförpackningar eller varumärken och produktnamn framme så att kunderna kan se dem. Det är förbjudet att hålla tobaksprodukter och deras varumärken synliga på försäljningsstället så att kunden kan undersöka och välja en önskad produkt bland de framlagda produkterna. Det är också förbjudet att hålla varu- och produktmärken för och bilder av sådana produkter som omfattas av förbudet mot framläggande synliga för kunderna. En bild av en detaljhandelsförpackning får visas bara i en sådan tryckt katalog som avses i 72 § i tobakslagen.

Som framläggande av sådana produkter som omfattas av förbudet mot framläggande betraktas inte åtgärder som hör till kundservice och som går ut på att ta en viss produkt som kunden frågar efter och eventuellt förevisa den⁴ samt att överrätta produkten i fråga till kunden. I praktiken kan också andra produkter som omfattas av förbudet mot framläggande bli synliga för kunden på försäljningsstället när försäljaren kortvarigt öppnar det ställe där produkterna förvaras. Det är då viktigt att se till att förvaringsplatsen genast stängs när produkten i fråga har tagits ut.

Situationer där varor plockas upp på hyllor eller inventeras och där produkter som omfattas av förbudet mot framläggande eller deras varumärken kortvarigt kan vara synliga för kunderna anses inte heller strida mot förbudet mot framläggande. Produkterna får inte heller i sådana fall exponeras längre än nödvändigt. Om upplockningen på hyllorna eller inventeringen avbryts, till exempel på grund av en anhopning av uppgifter inom kundservicen, måste produkterna och varumärkena täckas över.

Förbudet mot framläggande hindrar inte försäljaren från att ställa preciserande frågor till kunden om den produkt han eller hon vill ha, om kundens begäran inte varit tillräckligt specificerad. De preciserande frågorna kan gälla till exempel produktens färg eller storlek eller detaljhandelsförpackningens egenskaper. På grund av marknadsföringsförbudet i tobakslagen får försäljaren dock inte göra reklam för produkter som avses i tobakslagen genom att till exempel framhäva ett enskilt varumärke eller genom att plocka fram nyhetsprodukter utan att kunden begärt det.

Det bör observeras att produkter som omfattas av förbudet mot framläggande eller deras varumärken inte ens i begränsad omfattning får vara permanent framlagda inom detaljhandeln.

Förbudet mot framläggande gäller inte sådana röktilbehör och tobaksimitationer som inte är försedda med varumärken för tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor. De får således synas, men de ska i så fall läggas fram med beaktande av marknadsföringsförbudet enligt tobakslagen.

⁴ Med förevisning av en produkt avses att en fysisk produkt eller produktförpackning överläts till köparen för granskning.

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

Hur försäljningen ska ordnas

Enligt 55 § i tobakslagen ska försäljaren närvara vid försäljningsdisken så att han eller hon fortlöpande kan övervaka situationer där en kund köper en tobaksprodukt, tobakssurrogat, röktilbehör, elektroniska cigaretter och nikotinvätska⁵.

På grund av förbudet mot framläggande är det förbjudet att hålla tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor synliga på försäljningsstället så att kunden kan undersöka och välja en önskad produkt bland de framlagda produkterna. Köp av produkter förutsätter i allmänhet alltid att kunden begär en viss produkt av försäljaren.

Om försäljningen har ordnats så att kunden själv kan ta fram produkter som omfattas av förbudet mot framläggande eller deras varumärken och bland dem välja en önskad produkt strider detta mot tobakslagens bestämmelse om förbud mot framläggande. Det är inte heller förenligt med bestämmelsen att ordna produktförsäljningen så att försäljaren på kundens begäran öppnar en förvaringsplats eller en automat som innehåller produkter som omfattas av förbudet mot framläggande eller deras varumärken och ger kunden möjlighet att själv undersöka produkterna och bland dem välja en önskad produkt.

Exempel på försäljningsarrangemang som är förenliga med tobakslagen är:

- De försäljningsapparater som finns på många detaljförsäljningsställen och som har knappar försedda med en siffra i stället för med en bild på produkten eller varumärket. Köparen kan själv trycka på den siffra som försäljaren anger och få den produkt han eller hon önskar.
- Försäljningsställen där produkterna eller förvaringsplatsen för dessa har placerats bakom försäljaren, t.ex. på en vägg, och förvaringsplatsen har täckts för med exempelvis en dörr eller lucka. I sådana fall kan försäljaren öppna dörren eller luckan till förvaringsplatsen för en kort stund när köparen ber om en viss produkt. Försäljaren stänger dörren eller luckan omedelbart efter detta eller också stängs den automatiskt utan obefogat dröjsmål.
- Försäljningsställningar som finns ovanför kassalinjen och som öppnas i försäljarens riktning, om ställningen är täckt så att produkterna inte ständigt är synliga för kunden. Luckan på ställningen ska hållas helt stängd förutom i samband med åtgärder som hör till normal kundservice. Ställningen kan hållas kontinuerligt öppen bara om kunderna inte kan se produkterna till exempel från en bredvidliggande kassa. För att täcka över ställningen kan man i stället för en lucka också använda till exempel en snedställd skärm, som gör att kunderna inte kan se produkterna. Då

⁵ Med köpsituation avses följande händelsekedja: en tobaksprodukt väljs, betalas och tas emot.

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

behöver försäljaren inte separat öppna ställningen för att ta ut en produkt.

Märkningar som visar vilka produkter som finns i ett skåp, en låda eller någon annan förvaringsplats vid försäljningsdisken för att underlätta försäljarens arbete strider inte mot förbudet mot framläggande. Märkningarna får dock inte vara synliga för kunderna i en vanlig kundservicesituation.

Katalog och förteckning

I 72 § i tobakslagen föreskrivs att en detaljförsäljare trots marknadsföringsförbudet och förbudet mot framläggande på begäran av köparen får visa honom eller henne en tryckt varukatalog med bilder på de produkter som säljs eller deras detaljhandelsförpackningar. På begäran av köparen får försäljaren också ge honom eller henne en tryckt förteckning med de nämnda produkterna och deras priser. Närmare bestämmelser om varukatalogens och förteckningens innehåll och utformning utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet.

I 5 § i detaljhandelsförordningen (593/2016) föreskrivs om katalogens och förteckningens utformning och i 6 § om den produktinformation som ska ges i dessa. Varukatalogen och förteckningen får enligt 5 § 1 mom. vara tryckta, kopierade eller utskrivna. Det är således inte möjligt att presentera katalogen och förteckningen i elektronisk form.

Katalogen är en mapp som består av lösa blad och förteckningen är en enkel produktlista. I dessa får följande tryckas enligt 6 § 1 mom. i detaljhandelsförordningen:

1. löpande ordningsnummer
2. varumärket samt som text sådan märkning på detaljhandelsförpackningen som sammanhänger med varumärket
3. detaljhandelsförpackningens storlek uttryckt i antal, gram eller milliliter
4. detaljhandelspriset.

På katalogens utsida och som förteckningens rubrik får enligt 6 § 2 mom. texten "Produkter som avses i tobakslagen" tryckas en gång. Katalogen och förteckningen får också innehålla information om försäljningsstället.

Enligt 7 § i detaljhandelsförordningen får en bild på produkten eller på den mest synliga ytan av produktens detaljhandelsförpackning visas på lösbladet till varukatalogen. Katalogen och förteckningen får inte med avsikt lämnas framme så att kunderna i en normal kundservicesituation kan se bilder på tobaksprodukterna, deras varumärken eller produktnamn. Under vissa förutsättningar kan katalogen och förteckningen dock vara synligt framlagda vid försäljningsdiskarna. Katalogen får hela tiden ligga framme, om den inte är öppen. Också förteckningen kan förvaras synligt till exempel bakom försäljaren, förutsatt att kunderna inte kan läsa texten utan att begära att få katalogen närmare sig.

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

Enligt bestämmelserna ovan ska den som köper tobaksprodukter uttryckligen begära att försäljaren förevisar katalogen och överlämnar förteckningen. Katalogen och förteckningen får således inte ligga framme så att kunden själv kan ta dem och studera dem. Det är inte heller tillåtet att hänga katalogen på väggen till exempel bredvid försäljningstillståndsdokumentet så att kunderna fortlöpande kan se och läsa den.

Katalogens och förteckningens innehåll och utformning regleras mycket ingående i den ovannämnda förordningen. Det bör noteras att katalogen och förteckningen till sitt innehåll och sin utformning ska uppfylla kraven i förordningen.

Om en kund till exempel på grund av en skada inte kan läsa katalogen eller förteckningen kan försäljaren muntligt redogöra för innehållet för kunden. Katalogen och förteckningen får dock under inga omständigheter användas för att marknadsföra produkter som avses i tobakslagen.

Tobakslagen kräver inte att förteckningar eller kataloger upprättas eller förevisas.

Meddelande om försäljning av produkter som avses i tobakslagen

Enligt 68 § i tobakslagen får tobaksprodukter, tobakssurrogat, röktilbehör, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätska inte marknadsföras. Försäljningsställena får således inte meddela till exempel på ytterdörren att de säljer dessa produkter. Försäljningsställen med separat ingång som nästan enbart säljer sådana produkter som avses i tobakslagen får emellertid ha en namnskylt eller dekal som visar att det är fråga om en specialaffär, t.ex. en tobaksaffär.

Inomhus får ett försäljningsställe för produkter som avses i tobakslagen oavsett marknadsföringsförbudet meddela att det finns tobaksprodukter till salu genom att hålla ett försäljningstillstånd enligt 47 § i tobakslagen framlagt för kunderna vid försäljningsdiskarna. Om försäljningen av produkter som avses i tobakslagen har koncentrerats till ett begränsat antal försäljningsdiskar kan man ange vilka försäljningsdiskar det gäller till exempel genom att placera en skylt med texten "Tobaksprodukter och elektroniska cigaretter" ovanför dem. Skyltarna och texterna på dem ska vara jämförbara med de skyltar som används för att ange försäljningsdiskar för andra produkter, och de får inte bryta mot marknadsföringsförbudet enligt 68 § i tobakslagen.

Vid alla försäljningsdiskar för tobaksprodukter, tobakssurrogat, röktilbehör, nikotinvätskor och elektroniska cigaretter ska ett anslag om försäljningsförbud enligt 2 § i detaljhandelsförordningen finnas framlagt i enlighet med 53 § i tobakslagen så att det är väl synligt för kunderna. På försäljningsställen för tobaksprodukter och nikotinvätskor ska dessutom ett detaljhandelstillstånd finnas framlagt för kunderna vid försäljningsdiskarna i enlighet med 47 § i tobakslagen. Andra skyltar, anslag eller meddelanden vid försäljningsdisken än de som nämns ovan strider i regel mot marknadsföringsförbudet enligt tobakslagen.

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

Specialaffär

Tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor och deras varumärken får enligt 71 § 2 mom. i tobakslagen hållas synliga på sådana försäljningsställen med separat ingång som nästan enbart säljer i tobakslagen avsedda produkter, om produkterna och deras varumärken inte kan ses utanför försäljningsstället.

Med försäljningsställen som nästan enbart säljer i tobakslagen avsedda produkter avses sådana försäljningsställen vilkas produktsortiment och totalförsäljning nästan enbart utgörs av sådana produkter som avses i tobakslagen. En sådan specialaffär får således utöver tobaksprodukter, tobakssurrogat, röktilbehör, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor sälja bara ett fåtal andra produkter, till exempel kvällstidningar.

Enligt ordalydelsen i lagen gäller undantaget från förbudet mot framläggande endast försäljningsställen, inte försäljningsdiskar. Om en detaljhandelsaffär eller ett varuhus utöver de befintliga försäljningsdiskarna låter bygga ett särskilt försäljningsställe för sådana produkter som avses i tobakslagen där det enligt 68 § 2 mom. i tobakslagen är tillåtet att ha sådana produkter synliga, ska affären eller varuhuset ansöka om ett särskilt försäljningstillstånd för detta. Det bör noteras att det på varje försäljningsställe för sådana produkter som avses i tobakslagen ska finnas minst en försäljningsdisk med kassafunktioner.

Trots att det är tillåtet att hålla i tobakslagen avsedda produkter synliga i specialaffärer av den typ som beskrivs ovan ska man vid framläggandet av sådana produkter ändå följa marknadsföringsförbudet enligt 68 § i tobakslagen.

Partihandel

Det i tobakslagen angivna förbudet mot framläggande gäller detaljhandel och tillämpas i regel inte på partiförsäljningsställen. Om en partiaffär dock också bedriver detaljhandel med produkter som avses i tobakslagen gäller förbudet mot framläggande i detta avseende också partiaffären. Om näringsidkaren vill hålla produkterna synliga i en del av butiken ska det område som är avsett för konsumentkunder avgränsas så att produkterna eller deras varumärken inte kan ses därifrån. Det ska noteras att det i så fall är fråga om ett helt separat detaljförsäljningsställe, som också ska ha en separat försäljningsdisk med kassafunktioner. Trots att det är tillåtet att hålla i tobakslagen avsedda produkter synliga vid partihandel med tobaksprodukter ska man vid framläggandet av sådana produkter ändå följa marknadsföringsförbudet enligt 68 § i tobakslagen.

Förbud mot framläggande och marknadsföring enligt tobakslagen

Enligt 68 § i tobakslagen får tobaksprodukter, tobakssurrogat, röktilbehör, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätska inte marknadsföras. Marknadsföringsförbudet i tobakslagen gäller också framläggandet av de produkter som nämns i bestämmelsen.

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

Valvira's anvisningar om reklamföreläggande av produkter som omfattas av tobakslagen finns på Valvira's webbplats och bland annat i anvisningen om tillståndspliktig detaljhandel med tobaksprodukter och nikotinvätskor.

Oberoende av förbudet mot framföreläggande kan marknadsföringsförbudet enligt 68 § i tobakslagen och Valvira's anvisningar om reklamföreläggande fortfarande tillämpas till de delar det är tillåtet att hålla produkterna synliga. Det kan vara fråga om framföreläggande av i tobakslagen avsedda produkter i specialaffärer, till exempel tobaksaffärer, eller partiaffärer som säljer sådana produkter. Vidare ska det observeras att marknadsföringsförbudet enligt 68 § i tobakslagen gäller även framföreläggande av rökföreläggande och tobaksimitationer.

Tillsyn

Enligt 8 § 1 mom. i tobakslagen ska kommunen inom sitt område övervaka efterlevnaden av bestämmelserna om försäljning och annan överlåtelse av tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökföreläggande, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor samt tobakslagens bestämmelser om förbud mot marknadsföring och framföreläggande.

Enligt tobakslagens 6 § styr Valvira regionförvaltningsverken och kommunerna i hanteringen av de uppgifter som enligt tobakslagen hör till dem.

Påföljder

I 96 § i tobakslagen konstateras att om kommunen i sin tillsynsuppgift inom sitt område upptäcker verksamhet som strider mot tobakslagen eller bestämmelser som utfärdats med stöd av den kan kommunen förbjuda denna verksamhet. Vidare kan kommunen enligt 105 § förena ett förbud eller ett åföreläggande som kommunen meddelar med stöd av tobakslagen med vite eller hot om att en åtgärd som inte vidtagits inom utsatt tid utföres på den försumliges bekostnad.

I 110 § i tobakslagen konstateras att den som i strid med 68 § uppsåtligt marknadsför tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökföreläggande, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor eller som i strid med 71 § håller tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor eller deras varumärken synliga i detaljhandel ska dömas till böter för förseelse vid marknadsföring av tobak. Detsamma gäller den som beställer och den som utför en marknadsföringsåtgärd samt anställda hos dem.

Enligt 97 § 1 mom. i tobakslagen kan kommunen utan ersättning återkalla ett i 44 § avsett detaljhandelstillstånd för minst en vecka och högst sex månader, om innehavaren av detaljhandelstillståndet trots att kommunen eller en annan tillsynsmyndighet gett en skriftlig varning eller trots en straffrättslig påföljd i strid med 68 § marknadsför tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökföreläggande, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor eller i strid med 71 § håller tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor eller deras varumärken synliga

Dnr 6049/06.10.06.00/2016

4.8.2016

på försäljningsstället. Dessutom kan kommunen enligt 2 mom. återkalla ett detaljhandelstillstånd permanent om innehavaren av detaljhandelstillståndet trots att tillståndet återkallats för viss tid fortsätter eller upprepar en sådan lagstridig verksamhet som avses i 1 mom. och gärningen inte kan betraktas som ringa.

Ställföreträdande direktör,
enhetschef

Maarit Mikkonen
Maarit Mikkonen

Överinspektör

Reetta Honkanen
Reetta Honkanen